

BEREISHIS: A STUDY OF TEXT, TRADITION & THEOLOGY

“LET THERE BE LIGHT”

אבן עזרא (בראשית א:ג)

“ויאמר” אמר הגאון, כי פירוש ויאמר כמו וירצה. ואילו היה כן, היה ראוי להיות אור, רק הוא כמשמעו. וכן בדבר ד’ שמים נעשו (תה’ לג, ו), כי הוא צוה ונברא (שם קמח, ה), והטעם כנוי על המעשה שלא היה ביגיעה, ועל דרך משל מלך ומשרתיו . . .

רמב”ן (בראשית א:ג)

ויאמר אלהים יהי אור – מלת “אמירה” בכאן להורות על החפץ, כדרך מה תאמר נפשך ואעשה לך (ש”א כ ד), מה תרצה ותחפץ . . . או הוא כגון מחשבה, כמו האומרה בלבבה (ישעיה מז ח) . . . והענין לומר שלא היה בעמל . . . והוא להורות על דבר מחושב, שיש בו טעם, לא חפץ פשוט בלבד:

רמב”ם במורה הנבוכים (ח”א פס”ה)

והרי כל אמירה ודבור שנאמרו מיוחסים לה’ הם . . . כנוי לרצון ולחפץ, או כנוי על הענין המובן מאת ה’ בין שנודע בקול נברא או שנודע בדרך מדרכי הנבואה אשר נבראם, לא שהוא יתעלה דבר באותות וקול, ולא שהוא יתעלה בעל נפש שיחקקו הענינים בנפשו ויהיו בעצמותו ענין נוסף על עצמותו, אלא הקשר אותם הענינים בו ויחסם אליו כיחס כל הפעולות

חזקוני (בראשית א:ג)

ויאמר אלוקים, אל לבו ומחשבתו אמר, שהרי בואתו זמן אין בעלי חיים רק הקב”ה לבדו

בראשית רבה (ג:ב)

רבי ברכיה בשם רבי יהודה בר סימון פתח (תהלים לג) בדבר ה’ שמים נעשו וגו’ רבי יהודה בר סימון אמר, לא בעמל לא ביגיעה ברא הקב”ה את עולמו אלא בדבר ה’ וכבר שמים נעשו אף הכא “והיה אור” אין כתיב כאן אלא “והיה אור” כבר היה.

מדרש תהלים (בובר, יח:כו)

חנה אמרה ואין צור כאלהינו (שמואל א’ ב:ב), אל תהי קורא כן, אלא אין צייר כאלהינו . . . הצייר הזה אינו יכול לצייר אלא במעשה, והקב”ה באמירה, שנאמר ויאמר אלהים יהי אור (בראשית א ג)

גמ’ חגיגה (יב.)

דאמר רבי אלעזר: אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון – אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים – עמד וגנוז מהן, שנאמר +איוב ל”ח+ וימנע מרשעים אורם. ולמי גנוז – לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב, ואין טוב אלא צדיק, שנאמר +ישעיהו ג’+ אמרו צדיק כי טוב. כיון שראה אור שגנוז לצדיקים שמח, שנאמר +משלי י”ג+ אור צדיקים ישמח.

בראשית רבה (ג:ז)

ויקרא אלהים לאור יום לא הוא אור ולא הוא יום, אתמהא, תני אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום

אינה יכולה שהיא מכה גלגל החמה, ובליילה אינה יכולה, שלא נבראת להאיר אלא ביום, והיכן היא, נגזרה והיא מתוקנת לצדיקים לע"ל שנאמר (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים

מזרחי (א:ד)

מפני שא"א לפרשה ההבדל הזה כמשמעו, כי לא יפול הבדל רק בדברים המתערבים ואור וחשך הם העדר והקנין, ולא תפול בהם ערוב וא"א חבורם בעת מן העתים

גור אריה (א:ד)

פירוש, שדרך הכתוב לכתוב "וירא אלוקים כי טוב" אחר גמר המעשה וכאן כתיב "וירא אלוקים את האור כי טוב ויבדל" ומשמע בשביל שראה הקב"ה שהוא טוב "ויבדל", וק' איך תלה ענין ההבדלה במה שראה שהוא טוב, ולפיכך אנו צריכים למדרש . . . והשתא א"ש "וירא אלוקים את האור כי טוב" ואינו נאה וכו' והבדילו

רמב"ן (בראשית א:ד)

כתב רבינו שלמה . . . ורבי אברהם אמר, וירא, כמו וראיתי אני קהלת ב יג, והיא במחשבת הלב, וטעם "ויבדל", בקריאת השמות: ואין דברי שניהם נכונים, שאם כן יראה כענין המלכה ועצה חדשה, שיאמר כי אחרי שאמר אלהים יהי אור, והיה אור, ראה אותו כי טוב הוא, ולכן הבדיל בינו ובין החשך, כענין באדם שלא ידע טיבו של דבר עד היותו:

אבל הסדר במעשה בראשית, כי הוצאת הדברים אל הפועל יקרא "אמירה", ויאמר אלהים יהי אור . . . וקיומם יקרא "ראיה", כענין וראיתי אני דקהלת (ב יג) . . . והענין להורות כי עמידתם בחפצו, ואם החפץ יתפרד רגע מהם יהיו לאין. וכאשר אמר בכל מעשה יום ויום וירא אלהים כי טוב, ובששי כאשר נשלם הכל וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, כן אמר ביום הראשון בהיות האור וירא אלהים כי טוב, שרצה בקיומו לעד: והוסיף בכאן "את האור", שאילו אמר סתם "וירא אלהים כי טוב", היה חוזר על בריאת השמים והארץ, ולא גזר בהן עדיין הקיום, כי לא עמדו ככה, אבל מן החומר הנברא בראשון נעשה בשני רקיע, ובשלישי נפרדו המים והעפר ונעשית היבשה שקראה "ארץ", ואז גזר בהם הקיום, ואמר בהם וירא אלהים כי טוב:

בראשית רבה (ג:א)

ויאמר אלהים יהי אור, רבי יצחק פתח (תהלים קיט) פתח דברך יאיר מבין וגו' ר"י ור' נחמיה, ר"י אומר האורה נבראת תחלה, משל למלך שבקש לבנות פלטיין והיה אותו מקום אפל, מה עשה הדליק נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע תימליוסים, כך האורה נבראת תחלה, ור' נחמיה אמר העולם נברא תחלה, משל למלך שבנה פלטיין ועטרה בנרות ופנסין, ע"כ דרש רבי יודן, אתא ר' פנחס ור' יהודה בר רבי סימון ורבי חנון בשם ר' שמואל בר רב יצחק פתח, פתח דברך יאיר מבין פתיים מפתח פומך לן הוה נהורא ויאמר אלהים יהי אור וגו'.

מלבי"ם (בראשית א:א)

לדעת רש"י בראשית סמוכה . . . ודעת הרמב"ם והרמב"ן . . . וכבר נחלקו בזה חז"ל (ב"ר פ"ג) ר"י אומר האורה נברא תחילה ורנ"א העולם נברא תחלה, מבואר שר"י ס"ל כרש"י שמלת בראשית סמוכה שבראשית הכל אמר יהי אור. ור"נ ס"ל שהוא שם מכרת